V madžarskem mestecu Mohács živijo tudi Šokci; skupnost izvira iz Bosne, na spodnji fotografija dva njena predstavnika v narodni noši. Mohács slavi tudi po svojem pustu; tipične maske »busó« spominjajo nekoliko na nam bližje kurente in »krampuse«

P. D.

MIDAS - ŠTUDIJSKI OBISK NOVINARJEV MANJŠINSKIH DNEVNIKOV

Peč - madžarsko mesto, v katerem živi deset različnih jezikov

POLJANKA DOLHAR

Če vas pot kdaj zanese v madžarsko mesto Pécs (Peč), se na osrednjem trgu ustavite pred županstvom. Na bakreni tabli, ki visi ob vhodu, je namreč beseda županstvo zapisana desetkrat: v madžarščini in devetih manjšinskih jezikih.

Kajti v Peči živi kar devet manjšin, tri velike (romska, nemška in hrvaška) in šest manjših (grška, ukrajinska, ruska, poljska, srbska in bolgarska). Tudi zato je organizacija Unesco letos Peči dodelila naslov kulturne prestolnice 2010 (ob nemškem Essnu in turškem Istanbulu). In tudi zato je v Peči med 24. in 26. julijem potekal študijski obisk organizacije Midas, ki združuje evropske dnevnike v manjšinskih in regionalnih jezikih; med njimi je tudi Primorski dnevnik.

Peč je nedvomno mesto, vredno obiska. Zaradi prijetnega, urejenega videza, a tudi zato, ker je njegovo tisočletno zgodovino opaziti ob vsakem koraku. Zaradi ugodne lege ob starodavnih prometnih poteh, nedaleč od Drave in Donave in rodovitne panonske nižine, je bilo mesto že od nekdaj zelo vabljivo. Ob krajšem sprehodu po mestnem središču takoj naletiš na sledi različnih zasedb: na čase, ko je bilo mesto Peč prestolnica rimske province, spominjajo odlično ohranjeni sarkofagi, freske in drugi ostanki, ki jih je Unesco uvrstil na seznam svetovne kulturne dediščine. O sto petdesetletni turški zasedbi priča na primer mošeja na osrednjem trgu, ki velja za največjo muslimansko cerkev v Srednji Evropi (čeprav so danes v njej katoliški verski obredi). Številne lepo restavrirane stavbe v neoklasicističnem slogu ali z značilnimi keramičnimi okraski pa spominjajo na čase, ko je bilo mesto del habsburške monarhije.

A združenje Midas nas ni povabilo v Peč zato, da bi podrobneje spoznali turistične znamenitosti mesta, temveč predvsem z namenom, da novinarji manjšinskih dnevnikov spoznamo tamkajšnje številne manjšine, njihove medije in organizacije. Zato je bil spored tridnevnega študijskega obiska, posvečenega Aronu Ballu, pokojnemu odgovornemu uredniku madžarskega dnevnika iz Romunije, poln zanimivih pogovorov.

Težko je na eni časopisni strani strniti morje informacij, v katerega smo se potopili; zato naj te vrstice vsaj delno predstavijo naše sogovornike.

Ko ti nemški župan »za dobro jutro« ponudi žganje

Feked je nemška vas, v kateri je pred 2. svetovno vojno živelo 850 ljudi, danes pa le okrog 200. Večinoma so to madžarski Nemci (Schwaben), 25 hiš pa so v zadnjih letih kupili tudi tujci. Peter Tillmann je župan, ki nas ob pol desetih pričaka s kozarčkom palinke (mareličnega žganja) in pladnjem najrazličnejših salam (stifolder). A tudi v družbi Kluga Kornela, najstarejšega vaščana, ki o svoji mladosti pravi: »Nemcev niso želeli integrirati, ampak asimilirati. Ta trend se je začel že med obema vojnama, po drugi pa je vlada dejala: kdor je madžarski kruh, naj tudi govori madžarski jezik.«

Nemščina oziroma tukajšnji dialekt je bil jezik družine, zato se ga tudi župan ni naučil v socialističnih šolah: nekaj tedenskih ur pač ni zadoščalo. Danes se ga učijo že v otroškem vrtcu, njegova hčerka je končala dvojezično gimnazijo; šol, v katerih bi bil učni jezik manjšinski jezik, pa si v Peči ne more privoščiti nobena manjšina ...

Feked je ena tistih vasi, v katerih je tako administrativna kot kulturna oblast v rokah manjšine, čeprav so manjšine običajno samostojne predvsem na kulturnem področju.

Večjezični napis pred regionalnim TV sedežem P. D.

Sistem kulturne samouprave, ki je dostopen vsem manjšinam, se mlajši novinarki Judit Klein, hčerki nemško govorečih staršev, zdi ciničen: nivo manjšinske zaščite in ali bo skupnost prejela za svoje kulturne dejavnosti javni denar, sta namreč odvisna le od tega, koliko vaščanov se vsako leto izreče za predstavnika manjšine. In nič zato, če se nekateri vsake štiri leta odločijo, da bodo »zamenjali« manjšino ...

Judit je šefica manjšinskih programov, ki jih (v nemščini in hrvaščini) madžarska državna televizija oddaja s svojega deželnega sedeža v Peči. Enkrat tedensko se odpelje v Budimpešto na sestanek z nadrejenimi ...zadnje čase se mora boriti predvsem za to, da bi manjšinskim programom zvišali proračun. Ivan Gugan, urednik hrvaških programov, jo bolj direkten: če se odpravimo

Judit Klein P. D.

na kako bolj oddaljeno reportažo, včasih prespimo kar pri intervjuvancih, saj za hotel ni denarja. Trije novinarji vsak teden pripravijo 26-minutno oddajo, v kateri predstavijo najpomembnejše novice, kulturne dogodke, tradicije. Težave imajo s signalom, ki ni povsod viden, težave jim povzročajo tudi urniki oddajanja, ki niso vedno najprimernejši, njihove oddaje pa so vidne tudi na internetu.

Več prostora imajo manjšinski jeziki na radiu MR6, kjer se lahko danes ponašajo s 24-urnim oddajanjem (od 20. do 8. ure so na sporedu ponovitve oddaj), arhiv oddaj pa je dostopen tudi na spletu. Hrvati, Nemci in Romi imajo dnevno na voljo dve uri informativnih in razvedrilnih oddaj, ostale manjšine pa manj.

»Protestirajo zaradi ubitih živali, ne pa zaradi ljudi«

»Lepo bi bilo, ko bi po treh slabih novicah, madžarski mediji objavili tudi eno dobro,« pravi István Kosztics, ki v Peči načeluje romski skupnosti. »Aprila smo na primer priredili festival romskih pesnikov in pisateljev, o katerem ni nihče poročal. O Romih poročajo samo kot o kriminalcih ...«

Szláven Vidákovics P.D.

Pred časom je romsko skupnost pretresla serija dramatičnih dogodkov: madžarski voznik je najprej do smrti povozil Romko, njeni sovaščani so ga iz maščevanja pretepli do smrti. To je sprožilo nov val nasilja: gorele so romske hiše, spet je prišlo do žrtev. »Ljudje protestirajo zaradi ubitih živali, ne pa zaradi ljudi: nihče, ki ima v teh krajih kaj vpliva, ni črhnil besede proti temu valu nasilja.«

Romi so tudi drugače diskriminirani: diplomiranim Romom na primer ponujajo drugačne delovne pogoje kot madžarskim vrstnikom. Mesto se ponaša s svojimi manjšinami, realnost pa je po Istvánovem

István Kosztics P. D.

mnenju bistveno drugačna: manjšine so nevidne, med njimi ni sodelovanja, vsako skrbita le denar in lastno preživetje. Romov ne vabijo v delegacije, ki zastopajo mesto, denar, namenjen njihovim dejavnostim, »se izgubi po poti«.

Edino hrvaško gledališče zunaj hrvaških meja

V Peči deluje tudi »edino hrvaško gledališče zunaj hrvaških meja«, kot ponosno pravi njegov direktor Szláven Vidákovics, »in skuša biti most med Hrvaško in Madžarsko, to pomeni, da predstavlja avtorje obeh narodov«. Vsako leto v njem uprizorijo tri ali štiri premiere: med njimi je vsakič delo sodobnega avtorja, otroška produkcija in ljudska predstava. Z njimi gostujejo pri hrvaških skupnostih na Madžarskem in po hrvaških festivalih.

»Lepo bi bilo imeti deset svojih igralcev, a stalnega ansambla si žal ne moremo privoščiti: igralci pridejo k nam pogodbeno, na predstavo. Naš letni proračun znaša okrog 150.000€, s katerimi krijemo delovanje stavbe, ki je sicer v lasti mestne občine, in predstave. Nekatere uprizoritve nastajajo v koprodukciji z gledališčem iz Osijeka. Ko je bila Hrvaška v vojni, so njihovi igralci delali pri nas ...«